Galaction VEREBCEANU

Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

# O VARIANTĂ MOLDOVENEASCĂ A CĂRȚII POPULARE *ALEXANDRIA*[1]. SINTAXA (4)

**Abstract**. This article analyzes the syntactic features of the folklore book *Alexandria*'s text (a Romanian manuscript, quota 817, 301 fund, copied in Chişinău in 1790 and stored at the National Library of the Academy of Sciences „V. I. Vernadsky" from Ukraine), mainly underlining the differences and similarities of the text's syntactic system.

**Keywords:** apposition, attribute, complement, coordination, predicate, subject, subordination.

Sintaxa manuscrisului, spre deosebire de celelalte compartimente ale studiului lingvistic (fonetica şi morfologia), prezintă mai puține trăsături. Demne de luat în seamă sînt, totuşi, unele particularități – normale pentru scrierile din epocă – a căror origine trebuie căutată în cele mai vechi texte româneşti şi care, astăzi, se regăsesc în aspectul popular şi familiar al limbii.

**S i n t a x a p r o p o z i ț i e i. Subiectul**. Exprimarea subiectului prin infinitiv, proprie primelor texte vechi (vezi Asan–Vasiliu 1956, p. 97–113), dar şi scrierilor din epocă (vezi ILRL 1997, p. 348), este încă activă: „nu trebuieşte *a poftori*" (43$^{r}$), „nu să cade *a bate* războiu" (14$^{v}$), „sînt toț gata *a muri*" (28$^{v}$), „mai cu cinste ne va fi nooa *a peri* vetejaşte la războiu decît *a fi* împărătesă cu ruşine pre lume" (58$^{r}$), „tu încă sameni *a fi* cu vîlfă mare" (65$^{r}$), „nu mi să cade *a da* învățătură împăraților" (67$^{v}$), „bărbatul mieu mă bate şi este curvar, viclean şi neharnic de *a ținere* casa" (73$^{v}$) etc. Mai răspîndite sînt însă propozițiile subiective cu predicat la conjunctiv (vezi *infra*).

Reluarea subiectului – fenomen sintactic prezent în cele mai vechi scrieri româneşti (vezi Densusianu II 1961, p. 247; ILRL 1997, p. 149, 348) şi caracteristic textelor „care reflectă într-o măsură mai mare limba vorbită" (Carabulea 1965, p. 104) – este o particularitate a textului cercetat. Motivat mai degrabă stilistic, cu scopul de a se insista asupra autorului acțiunii, procedeul se atestă, sporadic, în propoziție şi, foarte des, în frază, de cele mai multe ori subiectul fiind reluat de un pronume personal sau, mai rar, de unul demonstrativ: „Iară *un călăraş*, bun veteaz, *el* dzisă" (16$^{v}$), „Iară *Sif*, feciorul lui Adam, *el* au rămas aice" (44$^{r}$), „*solii* carele sînt trimiş la împărat, *aceia* nicidecum nu pier" (27), „*machedonenii* miei sînt lei nestîmpărați şi nu gîndesc *ei* unde vor muri, nici nu grijesc *ei* de moarte lor" (27$^{v}$), „Iară *un boieriu*, ce-l chiema Candarcus, pre carele îl trimisăsă Darie sol şi domn să fie la Machidonie, *acela* veni de o parte" (33$^{v}$),

[1] Vezi „Philologia", 2014, nr. 1-2, p. 72-136; 3-4, p. 76-86; 2015, nr. 1-2, p. 80-103.



BDD-A20060 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

„Iară *Adam şi Eva*, dacă au vădzut că au rămas fără de feciori şi văzînd pre Avel mort, *ei* încă şi mai tare să scîrbiră” (43$^{v}$), „atîte lucruri minunate au vădzut *Alexandru* acolo, cît n-au mai vădzut *el* nici la o împărăţie de pre pămînt” (56$^{v}$), „Iară *Poriu-mpărat*, dacă vădzu aşa, *el* lăsă oaste lui” (53$^{r}$), „Şi dacă vădzu *Alexandru* peştira, *el* dzisă” (64$^{v}$), Iară *feciorii* Cleofilii, dacă vădzură că şedzu Alexandru în scaun împărătesc, *ei* dzisără” (69$^{r}$), „Că aşa gîndie *el* că dacă va otrăvi *el* pre Alexandru, va luoa *el* pre Ruxanda împărăteasa şi va fi *el* împărat la Machedonie” (75$^{r}$) etc.

În exemple de felul „*Alexandru* de acole să rădică *Alexandru* cu toate oştile” (29$^{r}$) reluarea subiectului poate fi pusă pe neatenţia copistului.

**Predicatul**. Modalităţile de exprimare a predicatului sînt diverse şi nu se deosebesc de cele din limba contemporană. Ce merită subliniat este faptul că textul cercetat abundă în exemple în care verbul-predicat este omis. În afară de situaţiile în care lipsa predicatului este rezultatul unei evidente scăpări a copistului în procesul de copiere, cum ar fi: „Filoane, fii al mieu şi să-ţ dau fata me ţie şi să-ţ <dau> şi împărăţie Indii<i>” (55$^{r}$; vezi şi 14$^{r}$, 26$^{v}$, 58$^{r}$ etc.), textul înregistrează surprinzător de multe exemple (23), care admit, din context, recuperarea predicatului absent: „Şi împărţi oştile în trei părţ: o parte de oaste o lăsă înapoi, al doile o pusă la mijloc, iară a trie parte, înainte” (16$^{v}$), „De aceştie merge un rînd de o parte de Alexandru şi alt rînd, de altă parte” (18$^{v}$), „Şi apoi stătu Alexandru cu oştile pre malul Efrafului de ceasta parte şi Darie, de ceea parte” (26$^{r}$), „Şi într-acel războiu periră de a lui Darie oşteni 40000, iară de a lui Alexandru, 2000 de machedoneni” (29$^{r}$), „Şi apoi să dediră oştile lui Poriu înapoi la otac şi Alexandru, iară*ş* la otacul lui” (51$^{v}$), „şi birui bivolii pre lei şi taurii, pre pardoş.” (51$^{v}$), „Şi să aşează cu armie lui de ceea parte pre malul Efrafului, şi Alexandru, de ceasta parte” (52$^{r}$), „Şi întîi dede lui Filon marelui voievod împărăţie lui Darie la Persida, lui Antioh marelui voievod, împărăţie lui Poriu la Indie” (69$^{v}$), „Iară turcii începură a fugi, iară machidonenii, a-i goni şi a-i tăie” (29$^{r}$; vezi şi 17$^{r}$, 28$^{r}$, 53$^{r}$ etc.).

Lipsa verbului *a fi*, uşor dedus din propoziţia anterioară, se constată în două cazuri: „Era întru aceea vreme la Machedonie o muiere, numele ei, Menerva” (74$^{v}$), „Pe podul curţilor era făcut ceriu şi pe ceriu, făcute stele” (57$^{r}$).

**Acordul dintre subiect şi predicat** este unul gramatical, fiind, de cele mai multe ori, respectat. Un tip de acord arhaic se constată în exemple ca: „Şi îndată porunci de *încălecară toată cetate*” (74$^{r}$), „*Tot omul să luoaţ* ce *veţ* găsî” (47$^{v}$), în care verbul la plural este influenţat de un subiect cu sens colectiv, asemenea dezacorduri fiind caracteristice textelor vechi (vezi Densusianu II 1961, p. 250).

**Atributul**. *A t r i b u t u l a d j e c t i v a l*. Dintre numeroasele exemple atestate în text atrag atenţia atributele care diferă de cele din limba actuală prin faptul că aparţin registrului învechit sau popular al limbii, avînd o topică particulară: „*ceasta* parte” (26$^{r}$, 52$^{r}$), *aceea* vreme” (14$^{v}$, 25$^{v}$, 29$^{r}$ etc.), „*aceea* dzi” (24$^{r}$, 25$^{r}$, 31$^{r}$), „*aceea* ţară” (48$^{r}$), „uşii *aceea*” (61$^{r}$), „cetăţii *aceea*” (73$^{v}$), „fătul *mieu*” (69$^{v}$) „făclii *aprinsă*” (24$^{r}$), „*amîndooa* mîinile” (36$^{r}$), „*a trie* poartă” (34$^{v}$), „*a dooa* dzî” (66$^{v}$) etc.



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

*A t r i b u t u l  s u b s t a n t i v a l  g e n i t i v a l* determină un substantiv articulat şi este urmat, neobişnuit pentru limba contemporană, de articolul genitival: „sfit**a** *a lui Aron-proroc*” (24$^{v}$), „stem**a** *a lui Anarhos-împărat*” (30$^{r}$), „viiaț**a** *a turcilor*” (31$^{r}$); cf. însă „stemă *a Savelii împărătesii*” (19$^{r}$) etc., fenomenul dublei articulări fiind foarte răspîndit în primele noastre texte vechi (vezi Densusianu II 1961, p. 245–246). Tot în categoria aceasta se include şi atributul care exprimă raportul de genitiv pe cale analitică, cu ajutorul prepoziției *a*, ca în textele vechi şi în cele din epocă (vezi Densusianu II 1961, p. 123; ILRL 1997, p. 332): „împărat *a toată lume*” (36$^{v}$-2, 54$^{v}$-2, 68$^{r}$ etc.), „împărătească *a toată lume*” (65$^{v}$), „stăpîn *a toată lume*” (69$^{v}$), „duşman *a toată lume*” (67$^{v}$), asemenea construcții întîlnindu-se în textul cercetat în 23 de cazuri.

*A t r i b u t u l  s u b s t a n t i v a l  î n  d a t i v*, exprimat prin substantive nearticulate nume de persoane, care indică grade de rudenie sau atribuții/funcții sociale, este des întrebuințat în text: „împărat *Atinii*” (16$^{r}$-2), „dohtor *lui Alexandru*” (24$^{v}$), „fecior *Cleofilii-împărătesii*” (63$^{r}$), „slugă *lui Darie-împărat*” (31$^{r}$), „fecior *lui Filip*” (35$^{r}$), „împărat *împăraților,* crai *crailor* şi domn *domnilor*, veteaz *vetejilor*” (57$^{v}$), „doamnă *lui*” (56$^{r}$), „duşman *turcilor*” (33$^{r}$), „vecini *lui Poriu-împărat*” (51$^{r}$), „ginere *lui Poriu-împărat*” (68$^{r}$), „stăpîn *oraşului*” (74$^{r}$) etc. Textul consemnează însă şi exemple de felul „strănepoții *lui Sif*” (44$^{r}$), tendința de înlocuire a dativului adnominal cu un genitiv-atribut manifestîndu-se chiar în acelaşi context: „nu să cade să fiț voi robi *lui Darie-împărat*, fiind voi oamenii *lui Savaot-Dumnedzău*” (23$^{v}$).

*A t r i b u t u l  p r o n o m i n a l* este prezent în construcțiile în care adjectivul posesiv sau pronumele personal cu funcție posesivă sînt reluate de formele atone ale pronumelui reflexiv în dativ, fenomen caracteristic textelor vechi (vezi Densusianu II 1961, p. 249): „să-*ş* scoată fieştecarele oştile *sale*” (26$^{r}$), „cum *ş*-ar învăța un părinte pre fii<i> *săi*” (28$^{v}$), „*ş*-au luoat Alexandru dzioa de la prietinul *lui* cel iubit” (39$^{r}$), „*îş* vădzusă Alexandru moarte *lui*” (48$^{v}$), „dzgîriindu-*ş* feţîle *lor*” (55$^{v}$).

În clasa atributului – substantival sau pronominal – se încadrează şi exemplele în care apare prepoziția cu valoare partitivă *dintru*, atribut semnalat în unele texte vechi (vezi Teodorescu–Gheție 1977, p. 118) şi aflat în regres în text: „împărat *dintru ei*” (39$^{v}$), „om *dintru cei proşti*” (14$^{r}$).

*A t r i b u t u l  v e r b a l* se foloseşte rar şi este exprimat prin infinitiv fără prepoziția *de*: „nu avem fără numai grije *a ne ruga*” (44$^{r}$) sau prin supin: „nădejde *de pogorît*” (32$^{r}$).

*A p o z i ț i a* apare, de regulă, în acelaşi caz cu substantivul regent: „viiața lui Iov *bogatului*” (71$^{r}$), „comoara lui Iov *bogatului*” (74$^{r}$), „şi dzisă lui Aristotel *dascalului*” (71$^{v}$), „roagă-te lui Savaot *Dumnedzăului tău*” (65$^{v}$), „împărăție Talistradei *împărătesii*” (57$^{v}$), „stemă a Savelii *împărătesii*” (19$^{r}$; vezi şi 13$^{r}$), „scriu vooa, *ierusalimlenilor*, şi vooa, *eghiptenilor*, şi vooa, *vavilonenilor* (22$^{v}$; vezi şi 24$^{v}$), „Scriu ție, *Alexandre Machedoane*” (27$^{v}$; vezi şi 31$^{v}$, 32$^{v}$, 54$^{v}$), „stătură de frica lui Filon *voievodului*” (36$^{v}$), „cortul lui Antioh *voievodului*” (63$^{v}$; vezi şi 64$^{r}$), „frica lui Filon *voievodului*” (36$^{v}$),



BDD-A20060 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

„trupul Eremiei *proroculuі*” etc. Textul înregistrează însă şi exemple – e drept mai puține la număr – în care apoziția nu este acordată: „carte lui Daniil *prorocul*” (18ᵛ), „oaste o dede lui Sălevechie *voievodul*” (60ʳ), „în zilele lui *Dragoş-voievoda*” (22ʳ), „scriu vooa, *ierusalimleni*, sănătate” (23ʳ), „solul lui, *precredinciosul Antioh voievodul*” (68ʳ). În favoarea unei apoziții mai explicite sînt şi exemplele în care aceasta este introdusă prin adverbele *anume* şi, mai rar, *adecă*, procedeu observat în textele din secolul al XVI-lea şi în cele din epocă (vezi ILRL 1997, p. 150, 350): „un filosof, *anume Sofronie*” (15ᵛ; vezi şi 59ʳ, 61ʳ, 72ᵛ-2), „doi din boierii lui, *anume Răzvan* şi *Candarcus*” (36ᵛ), „sînt 4 ape ce curg din rai, *anume Tigrul, Ffraful, Fisonul, Igheonul*” (46ʳ), „cetățănii îi ieşiră înainte lui cale de trei mile de loc, *adecă 7 ceasuri*” (22ʳ).

**Complementul.** *Complementul direct*, exprimat printr-un substantiv la acuzativ, este construit cu *pre* sau, mai rar, cu varianta sa disimilată *pe*, acest tipar constituind norma textului. Cînd însă complementul direct este redat printr-un pronume nehotărît sau, mai ales, prin relativul *carele*, omiterea prepoziției *pre* este frecventă. Dacă în cazul celor două exemple: „Şi ne bătură şi ne răsăpiră de pre locurile noastre şi *mulți din noi* ucisără” (42ʳ), „adusără la Alexandru 3000 de tîlhari. Şi dzisără *toț* să-i spîndzure” (72ᵛ), lipsa lui *p*(*r*)*e* s-ar putea datora unei simple scăpări de copiere, nu acelaşi lucru se poate afirma în cazul lui *carele* (vezi *infra*).

Cu referire la modalitățile de exprimare a complementului direct, vom preciza că acesta mai poate fi redat printr-un verb la infinitiv: exclusiv prin incoativul *a începe* şi sinonimul său învechit *a pleca*, dar şi prin *a putea* fără *a* (vezi, pentru exemple, capitolul **Morfologia**).

Reluarea sau anticiparea complementului direct prin formele atone ale pronumelui personal este un fenomen sintactic caracteristic atît limbii române vechi, cît şi limbii române contemporane. Felul însă în care acest procedeu este exploatat în ambele perioade nu este, în general, acelaşi (vezi Densusianu II 1961, p. 248; Asan 1961, p. 93-105; Coteanu 1963, p. 242-246).

Astfel, reluarea complementului direct, înregistrată în 43 de cazuri, este consemnată în exemple de felul „*pe sol îl* trimisă la gazdă” (13ʳ), „*pre dînsul îl* voi pierde” (22ᵛ), „*pre aceia i*-am biruit” (58ᵛ) etc. Complementul direct nu este reluat în trei exemple: „*pre cine* hrăneşte Dumnedzău” (31ᵛ), „*pre toț nevolnicii* miluieşti” (63ᵛ, 64ʳ).

Cele mai multe exemple (164) le întruneşte complementul direct neanticipat: „vădzui *pre Alexandru*” (13ᵛ), „vor munci *pre creştini*” (61ʳ), „prinsără *pre iscoadele* indienilor” (35ᵛ), „birui bivolii *pre lei*” (51ᵛ), „cum cinsteşti *pre soacră-ta*?” (65ᵛ), „el bătu *pe Tarchenie-împărat*” (15ᵛ), „începu a tăie *pre turci* şi *pre indieni*” (36ʳ) etc., acestora opunîndu-se 43 de construcții în care complementul direct este anticipat: „*pre dînsul îl* voi pierde” (22ᵛ), „*pre omul* înțelept să-*l* îndrăgeşti, iară *pre cel nebun* să-*l* urăşti” (17ᵛ) „*pe sol îl* trimisă la gazdă” (13ʳ) etc.

Relativul *care*(*le*)-complement direct apare în 21 de construcții, uneori (5 atestări) reluat: „un boieriu *pre carele îl* trimisăsă” (33ᵛ), „slove, *pre care slove le*-au cetit Alexandru” (41ʳ), alteori (12 exemple) reluat fără *pre*: „*Care lucru* vădzîndu-*l*” (66ᵛ), „țapa *care*



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

*o* purta” (55$^{v}$), „lacrămile *carele le* varsă” (72$^{r}$) sau nereluat total în 4 construcţii: „*Care* vădzînd Alexandru” (67$^{r}$), „cinste *care* au făcut e mie” (69$^{r}$), „lucru *carele* n-au mai făcut nimene” (31$^{v}$), „locurile noastre *care* au dat nooa Iraclie-împărat” (42$^{r}$).

În unele contexte, complementul direct cunoaşte o întrebuinţare particulară: fie este construit cu *pre*, altfel decît astăzi: „scoasă sabie şi-*l* tăie *pe nod*” (61$^{v}$), „sufletul este viu şi privighiiadză *pre trup*” (70$^{v}$), „dzdrobie şi ucidie *pre oaste* lui Poriu-împărat” (52$^{r}$), „nu mă laş să-i ucig *pre un sol* a lui” (68$^{v}$), „să-ş pîrască *pre bărbaţii* lor” (73$^{v}$), „judeca Rîmul, ca şi *pre Antina*, 12 filocofi” (18$^{r}$), fie este exprimat redundant prin forme de pronume personal aton care dislocă verbul: „Machedonie nu *o* voi da-*o*” (75$^{r}$), „trăsătură a graiurilor de nord, pătrunsă şi în textele literare” (ILRL, p. 352), fie are o topică mai puţin obişnuită pentru limba contemporană: „*Lovi-te* mînă persască cu sabie machidonească” (31$^{r}$), plasarea în postpoziţia verbului a complementului direct exprimat prin pronume personal aton caracterizînd textele vechi (vezi Densu-sianu II 1961, p. 263).

O ultimă precizare se referă la complementul direct din exemplul „noi trăim mult şi această *viiaţă* vieţuim goli” (44$^{r}$), construcţie datorată verbului *a vieţui*, aici tranzitiv, care în limba actuală ar lua forma unui complement indirect.

*C o m p l e m e n t u l  i n d i r e c t*. Verbele *a sluji*, *a trebui* şi *a crede* cunosc un regim diferit de cel actual, „cerînd” un complement indirect în dativ, la fel ca în textele din secolul al XVI-lea (vezi Pană-Dindelegan 1968, p. 265-296): „să slujască *împărăţii<i> tale*” (15$^{r}$), „este un idol slujind *idolilor*” (23$^{v}$), „*lui* voi să-*i* slujescu” (31$^{v}$), „nu trebuieşte *împărăţii<i> tale* ca să te întristedz” (70$^{v}$), „n-ar trebui *lui Darie* să grăiască” (13$^{r}$) sau unul în acuzativ cu prepoziţie: „credem *în Savaot-Dumnedzău*” (44$^{r}$), „crede *în Savaot-Dumnedzău*” (23$^{r}$, 38$^{r}$), „*în ce Dumnedzău* credeţ” (44$^{r}$).

O trăsătură distinctivă a textului cercetat constituie exprimarea complementului indirect prin construcţii prepoziţionale echivalente cu dativul, procedeu curent în textele vechi (vezi Diaconescu 1964, p. 224–230) şi, astăzi, în registrul popular/familiar. Această proprietate o au prepoziţiile *cătră*, cu 18 prezenţe, şi, mai ales, *la*, cu 42 de ocurenţe. În primul caz, verbele (locuţiunile verbale) care selectează un substantiv-complement indirect sînt *a zice*: „dzisă *cătră sol*” (13$^{r}$; vezi şi 24$^{v}$, 35$^{v}$, 64$^{v}$-2 etc.), *a scrie*: „scriem *cătră marele împărat Alexandru*” (23$^{r}$; vezi şi 14$^{v}$, 35$^{r}$), *a trimite*: „trimisă *carte cătră ierusalimleni*” (23$^{r}$) şi *a face rugăciune*: „făcu rugăciune *cătră Dumnedzău*” (60$^{v}$).

În cazul prepoziţiei *la*, verbele care determină un substantiv-complement indirect sînt *a scrie*: „scriu *la marele împărat Alexandru Machedon*” (14$^{v}$, 58$^{r}$, 58$^{v}$; vezi şi 13$^{r}$, 75$^{r}$ etc.), *a da*: „dediră carte *la Alexandru*” (27$^{r}$; vezi şi 54$^{v}$, 58$^{r}$, 59$^{r}$ etc.), *a trimite*: „să trimiţ *la dînsul* înştiinţare” (63$^{r}$; vezi şi 13$^{v}$, 24$^{v}$, 57$^{v}$ etc.), *a porunci*: „porunci *la toţ voievodzîi*” (26$^{r}$), „porunci Alexandru *la toată oaste*” (26$^{v}$), *a se pocloni* şi *a lăuda*: „să pocloni *la Eremie-proroc*” (24$^{r}$), „să te lăudăm *la Darie*” (27$^{v}$).

Dublarea complementului indirect prin formele neaccentuate ale pronumelui personal, caracteristică textelor vechi (vezi Saramandu 1966, p. 423-434), cunoaşte



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

o întrebuinţare largă şi o frecvenţă ridicată în text. La fel ca în cazul complementului direct, exemplele de reluare alternează cu cele în care complementul indirect este anticipat: „*lui Filip îi* dede Crîmul” (69ᵛ; vezi şi 69ᵛ-5 etc.), „*celui mîndru îi* stă Dumnedzău împrotivă” (35ʳ), „*ţie ţ*-am trimis steag” (59ᵛ; vezi şi 63ʳ, 53ʳ etc.), „*vooa vă* zîc (23ᵛ; vezi şi 44ʳ, 57ᵛ) etc. ~ „să-*i* spui *lui Darie-împărat*” (31ᵛ; vezi şi 31ᵛ, 33ᵛ etc.), „*îi* pare *lui*” (13ʳ; vezi şi 73ᵛ, 74ʳ etc), „şi-*i* pusă numele *lui* Sif” (44ʳ; vezi şi 31ᵛ, 61ʳ, 58ʳ) etc.

Exemplele de neanticipare a complementului indirect sînt şi ele numeroase, în unele contexte chiar preferabile. Astfel, formula de începere a scrisorii, care se întîlneşte în 17 cazuri, apare totdeauna în forma „scriu *ţie*/*vooa*” (13ᵛ, 54ʳ etc.). Alte exemple: „să închină *lui Alexandru*” (13ᵛ; vezi şi 17ᵛ, 41ᵛ, 59ʳ etc.), „Nu esti dat *nooa* să mîncăm de aceste ce este dat *vooa* să mîncaţ” (43ᵛ), „Eu nu mă voi închina *ţie*” (32ʳ), „locurile noastre care au dat *nooa*” (42ʳ) etc.

Într-un caz, asistăm la dublarea complementului indirect prin formele atone de pronume personal: „şi-*ţ* foarte *îţ* mulţămescu” (13ʳ), reluare pleonastică ca în textele vechi (vezi Densusianu II 1961, p. 248).

*C i r c u m s t a n ţ i a l u l* este prezent în text cu mai multe tipuri, ale căror mijloace de exprimare sînt diverse şi, în general, identice cu cele din româna contemporană. În acelaşi timp, unele specii de circumstanţial sînt construite, la fel ca în scrierile vechi, cu alte elemente de relaţie decît cele acceptate de norma actuală.

C i r c u m s t a n ţ i a l u l d e l o c este redat prin substantive precedate de prepoziţii cu sens arhaic: „să facă stoburi *de către pădure*” (40ʳ), „bat valurile *de toate părţîle*” (70ʳ), „cură săgeţile ca ploaie în cetate *despre toate părţile*” (25ʳ), „noi mîncăm *dintru aceşti pomi*” (43ᵛ), „vedzi *drept acest loc* este o peştiră” (64ᵛ), „Şi *întru ţară* era o cetate” (61ᵛ; vezi şi 29ʳ, 31ʳ, 47ᵛ etc.), „Cînd au mers Alexandru *la Persida*” (26ʳ; vezi şi 24ʳ-2, 57ᵛ-2 etc.).

C i r c u m s t a n ţ i a l u l d e t i m p este realizat prin adverbe şi substantive cu prepoziţii, astăzi învechite sau folosite în registrul popular: „*oarecînd* am avut şi noi împărat” (25ᵛ; vezi şi 32ʳ, 64ᵛ), „Alexandru fu sănătos *întru aceea dzi* şi *întru acel ceas*” (25ʳ; vezi şi 23ʳ, 24ᵛ, 39ʳ, 69ʳ etc.).

C i r c u m s t a n ţ i a l u l d e m o d este reprezentat de mai multe exemple cum ar fi: „şi *cu acest chip* om bate noi pre machidoneni” (51ᵛ), „începu a plînge ca muierile *cu amar* şi *cu multă jale*” (35ʳ), „Mai bine să mor *cu cinste* la războiu decît să fiu împărat fără de cinste” (32ʳ), „Candosal alergă *cu degrabă* la maică-sa” (68ᵛ), „deşchide poarta *cum mai în grabă*” (34ᵛ), „Pentru aceea să muncescu *de aşa*” (65ᵛ), „Şi le-au dzis tuturor *de obşte*” (38ʳ), „să să bată cu Poriu-împărat *faţă cătră faţă*” (54ʳ), „Cum şi *în ce chip* m-aţ înşelat?” (48ʳ), „pentru ce îţ pui capul împărăţii<i> tale *întru acestaş chip*” (69ʳ; vezi şi 13ʳ, 14ʳ), „începu a căuta la Alexandru *mai cu de-adinsul*” (33ᵛ).

C i r c u m s t a n ţ i a l u l d e c a u z ă este redat prin construcţia curentă în epocă *drept acceea*: „Poruncit-au *drept aceea* împăratul Alexandru” (38ʳ), „Sfătuitu-s-au *drept aceea* Alexandru cu voievodzii lui” (55ʳ).



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

C i r c u m s t a n ţ i a l u l d e s c o p are ca mijloc de exprimare prepoziţia *întru*: „vă trimit şi oşti *întru ajutoriu*” (22ᵛ; vezi şi 35ᵛ, 54ʳ etc.) şi locuţiunea adverbială populară cu nuanţă cauzală *la ce*: „Dară *la ce* ai venit la noi?” (41ᵛ).

C i r c u m s t a n ţ i a l u l i n s t r u m e n t a l apare, o dată, construit cu *din*: „începură a să tăie *din sabii* şi *din suliţă*” (36ʳ).

C i r c u m s t a n ţ i a l u l d e e x c e p ţ i e se introduce cu locuţiunile prepoziţionale arhaice *fără de* şi *fără numai*: „eu n-am pre altul nimene în lume *fără de tine*” (72ʳ), „nimene într-însa nu vieţuie *fără numai în Ţara Leşască*” (22ʳ; vezi şi 44ʳ, 61ʳ).

**S i n t a x a f r a z e i**. În linii mari, sintaxa frazei oferă puţine particularităţi demne de o analiză specială. Din rîndul acestora se numără preferinţa pentru conjuncţiile introductive în faţa frazelor, determinată de caracterul narativ al textului, realizarea raporturilor de coordonare prin joncţiune, foarte des, şi, mai rar, prin juxtapunere, predilecţia pentru fraze simple, mai puţin complicate, cu subordonate lipsite de varietate.

**Coordonarea**. Se disting cîteva raporturi de coordonare stabilite între propoziţiile frazei: copulativă, adversativă disjunctivă şi conclusivă.

*C o o r d o n a r e a c o p u l a t i v ă* se realizează în primul rînd prin j o n c ţ i u n e, elementul cel mai des întîlnit fiind *şi*, plasat deseori în fruntea frazelor: „*Şi* să pusără tătarîi de o parte *şi* începură a da cu săgeţile. *Şi* merge săgeţile ca ploaie în cetate. *Şi* nu putură răbda mulţime săgeţilor *şi* deşchisără porţile *şi* năvăliră tătarîi pe poartă” (16ʳ), „*Şi* luo Alexandru filosofi *şi* să întoarsă iară*ş* înapoi *şi* spusără tutur<or> ce au vădzut şi au audzit acolo. *Şi* de acole purceasă cu toate oştile şi putere lui *şi* marsă pre cale 18 dzile *şi* ajunsă la o ţară cu nişte oameni cîte cu 7 mîini şi cîte cu 7 picioare. *Şi* să sculară mulţ oameni de aceia asupra lui Alexandru” (42ʳ). Nuanţă copulativă are şi conjuncţia *iară*, situată în poziţie absolută. Procedeul este caracteristic scrierilor narative, mai ales cărţilor populare (vezi ILRL 1997, p. 361): „*Iară* Darie-împărat, dacă citi carte de la Alexandru, începu a rîde” (13ʳ), „*Iară* de la Ierusalim purceasă Alexandru la Eghipet cu toate oştile şi putere lui” (24ʳ), „*Iară* Poriu, de trup mare, iară de minte preprost, ticălosul atunce să întoarsă” (55ᵛ). Raport de coordonare copulativă negativă exprimă conjuncţia *nici*, îmbinare specializată în fraze fără negaţia *nu*, astăzi nerecomandată de aspectul normat al limbii: „niciun împărat n-au stăpînit-o, *nici* i-au putut strica nimic” (16ʳ), „machidonenii la rădzboi taie şi mic, şi mare, nu leagă, *nici* iartă” (26ᵛ). Tot în categoria copulativelor se înscriu şi propoziţiile de factură orală introduse prin *de*: „în cetate noastră cu meşterşug au întrat *de* ne-au batjocorit” (35ʳ), „Bărbaţii noştri şed afară *de* lucrează” (58ʳ), „Căzut-au mulţ de frică într-un iedzăr mare, ce este acolo la Indie, *de* s-au înecat cu cai cu tot” (55ᵛ), „cădzură din ceriu *de* să făcură draci” (70ᵛ).

*C o o r d o n a r e a a d v e r s a t i v ă* are ca elemente de relaţie conjuncţiile *iară, ce*, *dară* şi, mai rar, *însă*: „Şi-i dede 120 haznale de galbeni, haragiul de 10 ani, *iară* el nu vru să iei, *iară* Cleotila dzisă” (68ᵛ), „Că eu n-am făcut războaiele cu muierile, *ce* cu bărbaţii (73ᵛ), „cine caută nu poate să fie viu, *ce* va muri” (44ᵛ), „sîntem bucuro*ş*



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

să ne închinăm împărăţii<i> tale, *dară* sîntem supuş supt stăpînire lui Darie-împărat" (23r), „pre urs mulţ cîini îl latră, *dară* niciunul nu-l muşcă" (28r), „ei încă şi mai tare să scîrbiră şi plînge nemîngîiaţ, *însă* tot gîndie la hrana raiului" (43v).

Toate elementele de relaţie descrise pot apărea şi la început de frază, reluînd ideea de opoziţie din fraza anterioară: „*Iară* Arhidon-împărat, ca un înţălept ce era, scrisă carte cătră Alexandru" (14v), „*Ce* vei merge înainte aproape de rai spre răsărit" (44v), „*Dară* să ştii, Alexandre, că toată lume vei luoa-o, dară la moşie ta nu vei ajunge" (43r), „*Însă* să ştii tu că capul plecat nu-l taie sabie" (54v). Într-un caz, exprimarea acţiunii prezentate ca opoziţie prin *ce* este dublată, pleonastic, de *însă*: „*Ce însă* mă aştaptă pînă cînd mă voi întărca" (13r).

*C o o r d o n a r e a  d i s j u n c t i v ă* este reprezentată de puţine exemple, fiind introdusă, în primul rînd, prin *au*: „Şi oare cred oamenii că am luoat eu toată lume şi am fost şi pînă la rai *au* nu cred?!" (71v), „mai vede-te-voi vreodată cu ochii miei *au* nu te voi mai vede?" (72r). Într-un caz, *au*, motivat stilistic, intră în relaţie reciprocă cu *ori*: „m-au trimis ca *ori* împărăţie ta să mergi la Machedonie, *au* e să vie aice" (71v), asemenea propoziţii exprimînd un raport alternativ, „intermediar între raportul copulativ şi cel disjunctiv" (Avram 1986, p. 239, 331). Aceeaşi acţiune prezentată ca opţiune succesivă pare să avem şi în exemplele: „*Au* îţ schimbă numele, *au* să faci precum fac şi eu" (72v), „Eu *sau* voi mai ieşi, *sau* nu voi mai ieşi, iară tu să ştii că nu vei mai ieşi" (67v), „*ori* tu, fiiule, să mai vii la Machedonie, *ori* eu, fiiule, să viu la tine" (72r), „să-m dai ajutoriu pre indienii tăi ca să mă mai bat cu dînsul încă o dată: *sau* să-l bat, *sau* să mă bată" (35v).

*C o o r d o n a r e a  c o n c l u s i v ă* cunoaşte o întrebuinţare largă în text, ca elemente de relaţie servind, frecvent, *deci*, folosit singur sau întărit de *şi*, totdeauna însă la început de frază, şi, mai rar, *dară* şi, o dată, *aşadară*: „Şi făcură sfat: închina-să-vor lui Alexandru au ba? *Deci* aşedzară tot sfatul lor să să închine" (18r), „Şi marsă la Solun şi luo Solunul cu pace şi acum şed solonenii în pace. *Deci şi* noi să ne închinăm şi cu poclon să-i ieşim înainte lui" (15v), „mai cu cinste ne va fi nooa a peri vetejaşte la războiu decît a fi împărătesă cu ruşine pre lume, *dară* ne vom ispiti norocul şi cu împărăţie ta" (58r), „rogu-mă *dară* să-*m* dai aceste fete" (59r), „Luoaţi-vă *dară* haragiul şi-l duceţ la maica voastră" (69r), „Şi să închinară indienii şi să vesăliră machidonenii de era toţ ca fraţii. *Aşadară*, au luoat Alexandru împărăţie indienilor" (57v).

Relaţia de coordonare este exprimată, mai rar, şi prin j u x t a p u n e r e, în care al doilea termen este precedat de pauză (aici marcată grafic prin [,]): „Alexandru văzu oaste lui Darie-împărat[,] să găti şi el de rădzboi" (27v), „ne vom bate şi cu împărăţie ta[,] ce va vrea Dumnedzău" (58r), combinată, uneori, cu j o n c ţ i u n e a: „Şi împărţi oştile în trei părţ: o parte de oaste o lăsă înapoi[,] al doile o pusă la mijloc, *iară* a trie parte, înainte." (16v), „visadză multe: unile ce gîndeşte[,] altele ce vorbeşte[,] altele ce aude *şi* vede dzioa" (70v).

**Subordonarea**. *P r o p o z i ţ i a  s u b i e c t i v ă* apare, de cele mai multe ori, după verbe sau expresii verbale impersonale, ca în exemple de tipul: „Aşa mi să pare



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

**că** *eşti năzdrăvan*” (65$^{r}$; vezi şi 18$^{v}$, 28$^{r}$, 32$^{r}$, 58$^{r}$ etc.), „să cade omului înţălept **să nu** *be vin mult*” (70$^{v}$; vezi şi 23$^{v}$-2, 27$^{r}$, 36$^{r}$, 52$^{v}$, 73$^{v}$ etc.), „nu să cunoaşte **unde** *au fost*” (56$^{r}$), „Să să ştie **precum** *luoai toată lume*” (46$^{r}$) sau este introdusă, frecvent, prin *cine* şi, izolat, prin *cela ce*: „**Pre cine** *uraşte Dumnedzău* urăsc toţ oamenii, iară **cu cine** *ţine Dumnedzău* ţin toţ oamenii” (31$^{v}$; vezi şi 30$^{r}$, 33$^{r}$, 40$^{r}$ etc.), „**cela ce** *va ucide pre împărăţie ta* fi-va duşman a toată lume” (67$^{v}$). Mai rar, subiectiva este reluată în regentă de corelativul *acela*, procedeu exploatat de aspectul vorbit al românei vorbite (vezi ILRL 1967, p. 162): „**pre cine** *hrăneşte Dumnedzău* oamenii nu-l pot ucide, iară **pre cine** *nu-l hrăneşte Dumnedzău*, **pre acela** toţ oamenii îl bat” (31$^{v}$) „**Cine** *va pute dedzlega nodul acesta*, **acela** va fi împărat cetăţii aceştiia” (61$^{v}$).

De notat, de asemenea, predilecţia pentru construirea subiectivei cu ajutorul conjuncţiei compuse *ca să* nedislocată, procedeu neacceptat de norma literară actuală (vezi Avram 1986, p. 226; GLRL I 2005, p. 328): „bine este **ca să** *ne închinăm noi lui Alexandru*” (24$^{r}$), „nu ţi s-ar căde împărăţii<i> tale **ca să** *te baţ cu Alexandru*” (26$^{v}$), „nu trebuieşte **ca să** *te întristedz*” (70$^{v}$), „Mie de acum nu-m este dat **ca să** *mai văd eu Machedonie*” (71$^{v}$), „Nu este dat muierilor **ca să**-*ş pîrască pre bărbaţii lor*” (73$^{v}$).

*P r o p o z i ţ i a  a t r i b u t i v ă* este introdusă prin *care*, *ce*, *cît, unde*, *să* etc., curente şi în limba contemporană, dar şi prin relativul invariabil *de* şi conjuncţia compusă *ca să* (nedislocată), ambele elemente de relaţie întîlnindu-se în registrul popular şi familiar: „găsi acolo oameni **de** *grăie în limba grecească*” (41$^{v}$), „Şi era 12 luni **de** *umbla pre rînd*” (57$^{r}$), „dederă carne tătarîlor **de** *o mîncară*” (48$^{v}$), „era slove scrisă **de** *dzice aşa*” (40$^{r}$; vezi şi 61$^{v}$), „nu este pre lume bucurie **ca să** *nu să schimbe cu jale*” (30$^{v}$, 35$^{v}$, 53$^{v}$).

O particularitate a atributivei introduse prin *care*(*le*) este omiterea lui *pre* în faţa relativului, fenomen de natură populară înregistrat intr-un număr considerabil de exemple. Astfel, din totalul de 21 de construcţii, în doar cinci *carele* este precedat de *pre*, restul exemplelor fiind de felul: „făcuş un lucru **carele** *n-au mai făcut nimene*” (31$^{v}$), „scoasără o pavăză de anchist, hier **carele** *niciun hier nu*-**l** *taie*” (24$^{r}$) etc. (vezi *supra*, *Complementul direct*).

Un fel de atributivă este şi propoziţia în care relativul cu funcţie adjectivală *care* anticipează substantivul: „Şi luo Cleofila pre Alexandru şi-l sărută foarte dulce. **Care** *lucru* vădzîndu-l Alexandru, pre s-au minunat” (66$^{v}$), construcţie astăzi învechită.

Atributivele exprimate prin *care*(*le*) sînt puternic concurate de cele introduse prin *ce* invariabil, care pot apărea şi în locul formelor de genitiv-dativ ale lui *care*: „jucară un joc minunat, **ce-i** *dzic caruha* <…> **ce-i** *dzic acum în limba lor minavet*” (74$^{v}$), dar şi în construcţii prepoziţionale: „mulţămăsc de darurile **ce** *mi-ai trimis*” (59$^{r}$), „Eu te sfătuiescu întru această cale **ce** *mergi sol la Cleotila împărăteasa* să nu mergi” (65$^{v}$), „să nu uitaţ dragoste şi frăţie noastră **ce** *am avut noi*” (75$^{v}$), atributive restrictive în aspectul normat al românei actuale.

Mai rar, atributiva poate fi introdusă prin *cum*: „Alexandru spusără lor visul **cum** *au vădzut*” (70$^{v}$) şi *cum să* cu nuanţă finală: „Şi întîi să trimiţ la dînsul înştiinţare **cum să** *să închine mie*” (63$^{r}$).



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

O ultimă constatare se referă la atributiva de felul „Deci începură a dzice în trîmbiță şi în surle şi în nagaralele **cele ce** *au cîte 3000 de piscoaie*” (74ᵛ), în care între substantivul determinat şi relativul *ce* este poziționat adjectivul demonstrativ *cela*, construcție folosită în textele vechi (vezi Densusianu II 1961, p. 249).

*Propoziția completivă directă* foloseşte ca elemente de relație, pe lîngă cele cunoscute şi astăzi (*că, ce*, *să* etc.), conectorii conjuncționali *de*, *ca să* (niciodată *ca…să*) şi *cum că*, mai puțin folosiți în limba actuală sau chiar combătuți de norma academică (vezi Avram 1986, p. 226; GLRL I 2005, p. 385): „Filon porunci **de** *le luo cai<i>*” (36ᵛ), „Cum îț dede Dumnedzău **de** *vez toate văzutele şi nevădzutele lucruri*!” (65ᵛ), „porunci **de** *încălecară toată cetate*” (74ʳ), „porunci Alexandru **de** *sparsă vistieri<i>le*” (76ʳ), „poruncescu vooa **ca să** *ştiț*” (22ᵛ), „El dzisă **cum că** *este înainte o țară bună şi dulce*” (40ʳ), „Pute-voi **ca să** *văd muierile voastre*” (44ᵛ), „vrură crai<i> şi domnii **ca să** *vesălească pre Alexandru*” (71ʳ), „El dzisă **cum că** *este înainte o țară bună şi dulce*” (40ʳ), „de ar şti împăratul nostru Alexandru **cum că** *taie Cleofila pre soli*” (68ᵛ) etc.

Într-un context, în calitate de element de relație, apare *precum*, neurmat, în mod normal, de *că*: „să ştii tu că au venit la urechile mele **precum** *ai luoat Apusul şi Rîmul*” (27ʳ).

Exemple de completive directe mai puțin obişnuite (dacă nu asistăm la o greşeală de copiere) se constată în „Vedzi, Alexandre, **de ce** *să află pre la noi*?” (65ʳ), care are ca element de relație construcția *de ce*, şi în „Vedeț, fraților, *slava şi bogăție lumiei* **că** *întru nimică este*!” (56ʳ), în care conjuncția *că* cunoaşte o topică particulară.

*Propoziția completivă indirectă* se aseamănă cu cea directă prin faptul că întrebuințează aproape aceleaşi elemente de relație: „mă învredniciiu **de** *mai vădzui încă o dată*” (71ᵛ), „vă scriu şi poruncescu vooa **ca să** *ştiț*” (22ᵛ).

*Propozițiile circumstanțiale* înregistrate în text – puține în comparație cu româna contemporană – nu se remarcă printr-un număr mare şi variat de elemente introductive, cele mai multe dintre acestea regăsindu-se şi astăzi în aspectul normat al limbii.

Circumstanțiala temporală este introdusă, în afară de *cînd*, *de cînd*, *cum, pînă*, *pînă cînd*, *pînă ce* etc., prin *dacă*: „*Şi* **dacă** *întrară şi dediră carte la Alexandru* şi cum ceti carte, să umplu de mînie” (27ʳ; vezi şi 13ʳ, 27ʳ, 52ʳ, 70ᵛ etc.) şi locuțiunea conjuncțională *îndată cum*, curentă în textele vechi (vezi Avram 1960, p. 46, 48), astăzi restrînsă sau chiar dispărută[1]:„Iară Evimilitrie-împărat, **îndată cum** *audzi de Alexandru*, ieşi şi el cu toate oştile sale” (60ʳ).

O particularitate a textului este realizarea frecventă a circumstanțialei printr-o construcție cu sens temporal alcătuită din *cînd* + *a fi* + substantiv cu prepoziții sau adverb ori numeral, înregistrată în 23 de exemple: „Iară **cînd** *fu întru o dzi*,

[1] Autorii *Gramaticii limbii române* (vol. I, II, Bucureşti, 2005) nu includ construcția *îndată cum* nici printre locuțiunile conjuncționale, nici printre elementele de relație care introduc o temporală.



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

dzisă Alexandru să să gătească oaste lui de rădzboi" (40r), „*Iară cînd fu odată* să sfădiră feciorii lui Adam" (43v), „Iară **cînd** *fu a dooa dzi*, dzisă Filon" (52v), „Iară **cînd** *fu într-aceea vreme*, veni de la Machedonie Aristotel" (71r; vezi şi 27v, 36r, 66v etc.).

C i r c u m s t a n ţ i a l a c a u z a l ă are ca mijloc de construcţie elementele de relaţie *căci că* şi *pentru căci*: „Nu-ţ mulţămăsc de carte ce mi-ai trimis, că nu fu într-însa cuvinte de împărat, ce de măgariu, **căci că** *tu te laudzi mie*" (27v), „mă certară foarte rău, **pentru căci** *am venit la voi*" (16v), ambele locuţiuni conjuncţionale fiind puternic concurate de jonctivele sinonime *că, căci*, *fiindcă*, *pentru că*. O dată cauzala este introdusă prin locuţiunea conjuncţională *de vreme că*: „Mumă să-m fii de astădz înainte, **de vreme că** *m-ai născut a do<oa> oară*" (68r), actuala *de vreme ce* fiind preferată.

C i r c u m s t a n ţ i a l a f i n a l ă este introdusă cu *de* popular şi *cum să*: „Antioahe voievodule, găteşti-te **de** *mergi cu soţie ta Candosal sol la maică-sa Cleotila*" (64v), „Caută **de** *vez* cine esti zugrăvit aice" (67v), „Apoi dinluntru <…> răsădi mărăciuni, rugi, măcieş, spini înghimpoş cale de 10 dzile, **cum să** *nu mai iasă acele limbi păgîne la lume*" (61r).

C i r c u m s t a n ţ i a l a m o d a l ă se individualizează prin cîteva elemente introductive, adverbul relativ *precum*, considerat „învechit, eventual arhaizant cu intenţie stilistică" (GALR II 2005, p. 505): „Dumnedzău n-au vrut **precum** *ai vrut tu*" (33r), „să vindecă **precum** *au fost şi întîi*" (52r), „să faci **precum** *fac*" (72v) şi locuţiunea conjuncţională *ca cum*: „învăţa Alexandru pre machidonenii lui **ca cum** *ş-ar învăţa un părinte pre fii<i> săi*" (28v), „sufletul cu trupul să împinge **ca cum** *ar fi doi junci neînvăţaţ*" (70v), „Şi mă bat cu gîndurile **ca cum** *s-ar bate o corabie de valuri prin mijlocul mării*" (72r).

C i r c u m s t a n ţ i a l a c o n s e c u t i v ă are ca elemente introductive conectorul *de*, folosit mai ales în registrul popular: „Iară Alexandru să împodobi foarte frumos **de** *strălucie ca soarele*" (18v; vezi şi 65v), „Şi să încleştară unii cu alţii, **de** *să tăie tot de-a mînă*" (28v), „Şi cură sîngele pîraie ca în vreme de ploaie, **de** *să făcusă apa Efrafului toată roşie*" (53r) etc. şi conjuncţia regională *cît* „încît": „Darie-împărat au purces asupra împărăţii<i> tale cu mare putere de oşti, **cît** *îngreună pămîntul*" (26r), „Şi începură a să tăie cu sabiile, **cît** *le sărie scîntei din sabii*" (28v), „Şi mult aur şi argint şi pietri scumpe găsiră la curţile lui, **cît** *fu oştilor într-un an de ajuns*" (39r; vezi şi 39v, 60r) etc. De regulă, consecutiva este precedată în regentă de corelativul *atît*: „Şi Atina **atîta** era de mare şi împodobită, **cît** *cu adevărat mulţ împăraţ au dorit* să o dobîndească" (15v; vezi şi 17r), „Şi **atîta** au dzbierat de tare, **cît** *s-au audzit preste toată oaste*" (40r; vezi şi 35v) etc.

C i r c u m s t a n ţ i a l a c o n c e s i v ă este rarisimă şi are ca element introductiv locuţiunea conjuncţională *măcar că*, uzuală în textele vechi (vezi Avram 1960, p. 161-162), astăzi preferată în registrul popular: „Pentru că, **măcar că** *Alexandru umbla în solii pre la împăraţ*, iară oştile lui să bătе cu toţii în toate părţile" (68r; vezi şi 67v).



BDD-A20060 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)

**Concluzia** generală care se desprinde din însemnările de mai sus este că, la fel ca formele, structurile sintactice se remarcă printr-o tendință generală – încă destul de timidă, dar tot mai bine conturată – de simplificare şi, în acelaşi timp, de elaborare a expresiei, mijloacele sintactice învechite, în continuare vii şi numeroase ca frecvență (repetarea sau reluarea subiectului, dativul adnominal cu funcție de atribut, apoziția acordată, preferința pentru conjuncțiile introductive în fața frazelor, predilecția pentru fraze simple, mai puțin complicate, cu subordonate lipsite de varietate etc.), fiind împinse treptat la periferia sistemului, iar inovațiile, acceptate ulterior de norma literară, luîndu-le locul.

**Referințe bibliografice**


| | | |
|---|---|---|
| Asan 1961 | = | Finuța Asan, *Reluarea complementului în limba română*, în *Studii de gramatică*, III, Bucureşti, p. 93-105. |
| Asan-Vasiliu 1956 | = | Finuța Asan şi Laura Vasiliu, *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română*, în *Studii de gramatică*, I, Bucureşti, p. 97-113. |
| Avram 1960 | = | Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, Bucureşti. |
| Avram 1986 | = | Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Bucureşti. |
| Carabulea 1965 | = | Elena Carabulea, *Repetarea şi reluarea subiectului în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, Bucureşti, p. 102-109. |
| Coteanu 1963 | = | I. Coteanu, *Anticiparea complementului prin pronume, o regulă gramaticală nouă?*, în „Limba română", XII, nr. 3, p. 242-246. |
| Densusianu II 1961 | = | Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. *Vol. II. Secolul al XVI-lea.* Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck, Bucureşti. |
| Diaconescu 1964 | = | Paula Diaconescu, *Construcții prepoziționale echivalente cu un caz oblic în traducerile din secolul al XVI-lea*, în „Limba română", VIII, nr. 3, p. 224-230. |
| GALR I 2005 | = | *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, Bucureşti. |
| GALR II 2005 | = | *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, Bucureşti. |
| ILRL 1997 | = | *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheție, Bucureşti. |
| Pană-Dindelegan 1968 | = | Gabriela Pană-Dindelegan, *Regimul sintactic al verbelor în limba română veche*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XIX, nr. 3, p. 265-296. |
| Teodorescu-Gheție 1977 | = | *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheție, Bucureşti. |
| Saramandu 1966 | = | N. Saramandu, *Reluarea şi anticiparea complementului indirect exprimat prin substantiv în limba română din secolul al XVI-lea*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XVII, nr. 4, p. 423-434. |




BDD-A20060 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:30 UTC)